

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ในลักษณะกรณีศึกษา (case study) ซึ่งเป็นการวิจัยหมู่บ้านโฮมสเตย์ 2 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย และหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านวังน้ำมอก หมู่ที่ 5 ตำบลพระพุทธรบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย มีสมาชิกโฮมสเตย์รวมทั้งสิ้น 69 ครอบครัว ซึ่งวิธีการดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยใคร่ขอแนะนำเสนอในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. เหตุผลประกอบการวิจัย
2. ระเบียบวิธีวิจัย
3. ประชากรเป้าหมาย
4. เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การตรวจสอบเครื่องมือ
6. การเก็บรวบรวมและตรวจสอบข้อมูล
7. การจัดหมวดหมู่และเรียบเรียงข้อมูล
8. การวิเคราะห์ข้อมูล
9. การนำเสนอ
10. การอนุมานผล

เหตุผลประกอบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการเลือกประชากรกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive selective) คือ หมู่บ้านโฮมสเตย์ในจังหวัดหนองคายจำนวน 2 หมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติกรดำเนินการดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย และพัฒนาตัวชี้วัดการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงของธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย โดยมีเหตุผลประกอบการวิจัย ดังนี้

1. จังหวัดหนองคาย เป็นจังหวัดนาร่อง 1 ใน 5 ของประเทศด้านการท่องเที่ยวที่มีพื้นที่ติดลำโขงยาวถึง 210.60 กิโลเมตร มีทัศนียภาพที่สวยงาม มีสภาพทางกายภาพที่หลากหลาย ทั้งที่ราบ ภูเขาสูง แม่น้ำ มีแหล่งท่องเที่ยวทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จึงเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว จนได้รับการยอมรับว่าเป็นเมืองน่าอยู่

ในอันดับ 7 ของโลก จากนิตยสาร MM Modern Maturity (May-June 2001, p. 63-65) ของ American Association of Retired Persons โดยสมาคมชาวอเมริกันผู้สูงวัยของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้รับการขนานนามว่าเป็นบ้านหลังที่สองหรือ second home (อ้างจากอาร์วายทีไชน์, 2555) อีกทั้งจังหวัดหนองคายยังมุ่งเน้นยุทธศาสตร์การพัฒนาให้เป็นเมืองนาอยู่อันดับ 1 ของภาคอีสาน ทำให้หนองคายเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีนโยบายสนับสนุนการดำเนินงานของหมู่บ้านโฮมสเตย์ เพื่อสร้างฐานทางเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชน กระจายรายได้และความเป็นธรรมสู่ชนรากหญ้าของจังหวัด โดยเน้นให้ประชาชนเข้ามาดำเนินการด้วยตัวเอง เพื่อให้ธุรกิจชุมชนที่มีขึ้นสามารถแก้ไขปัญหา สนองความต้องการและพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน (sustainable) ได้

2. หมู่บ้านโฮมสเตย์ทั้ง 2 หมู่บ้าน ล้วนได้รับการยกย่องในระดับจังหวัด ให้เป็นต้นแบบ (model) การดำเนินธุรกิจชุมชนในรูปแบบของโฮมสเตย์ของจังหวัดหนองคาย ในการดำเนินงานธุรกิจชุมชนที่มีลักษณะเป็นผลสำเร็จ (success) ในทางปฏิบัติที่ดี (best practice) ซึ่งมีการรวมกลุ่มกันดำเนินธุรกิจชุมชนโฮมสเตย์ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในหมู่บ้าน จนนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองของคนในชุมชน ทำให้ในปัจจุบันมีหน่วยงานราชการ สถาบันองค์กร และกลุ่มบุคคลเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง

3. หมู่บ้านโฮมสเตย์ทั้ง 2 หมู่บ้านล้วนได้รับรางวัล เช่น หมู่บ้านจอมแจ้งได้รับการยอมรับในระดับประเทศให้เป็น 1 ใน 16 โฮมสเตย์มาตรฐานไทย ได้รับคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านตัวอย่าง 1 ใน 120 หมู่บ้านของประเทศ ได้รับคัดเลือกเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับจังหวัดประจำปี พ.ศ.2549 ได้รับอนุญาตให้แสดงเครื่องหมายคุณภาพ มก.-ธ.ก.ส. สำหรับผลิตภัณฑ์ที่พักสัมผัสนวัตกรรมชนบท (โฮมสเตย์) ตามมาตรฐานเลขที่ มก.-ธ.ก.ส. 036/2550 ได้รับรางวัลชนะเลิศประกวดหมู่บ้าน อพป. ระดับจังหวัด ส่วนหมู่บ้านวังน้ำมอก ได้รับพระราชทานธงฟ้าจากสมเด็จพระราชินี เป็นหมู่บ้านราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าและได้โล่ประกาศเกียรติคุณ “ป่าพื้นบ้านอาหารชุมชนดีเด่น” จากกรมป่าไม้ ในปี พ.ศ.2551 ได้รับการรับรองประเภท Home Stay ได้รับตราสัญลักษณ์ “Nongkhai Best” ประจำปี พ.ศ.2552 ได้รับคัดเลือกให้เป็นโครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนดีเด่นระดับจังหวัด และได้รางวัล “สิ่งดีทอง” กลุ่มป่าพื้นบ้าน อาหารชุมชน ประจำปี พ.ศ.2552 นอกจากนี้บ้านวังน้ำมอกยังได้รับรางวัล “องค์กรสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวดีเด่น” ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในการประกวดรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย ครั้งที่ 7 ด้วยผลงาน “ป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน” รางวัลจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย ประเภทแหล่งท่องเที่ยวในงาน Thailand TOURISM AWARDS 2010 ครั้งที่ 8 เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นว่า ทั้ง 2 หมู่บ้าน ล้วนมีสถานะที่สามารถเป็นแบบอย่างในการดำเนินธุรกิจชุมชนแบบโฮมสเตย์ได้เป็นอย่างดี

4. หมู่บ้านโฮมสเตย์ทั้ง 2 หมู่บ้าน ต่างมีลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง โดยหมู่บ้านจอมแจ้งที่ห่างจากตัวจังหวัดหนองคายไปทางทิศตะวันออกประมาณ 18 กิโลเมตร

เป็นหมู่บ้านติดแม่น้ำโขง มีสภาพเป็นที่ราบริมฝั่งโขง อาชีพหลักคือการทำนา ทำให้มีทัศนียภาพเป็นความสวยงามร่มรื่นของสายน้ำโขง ริมฝั่งโขงเป็นจุดชมวิวที่สวยงาม วิถีชีวิตของเกษตรกร รวมถึงสามารถเป็นจุดเชื่อมโยงการเดินทางท่องเที่ยวสู่นครหลวงเวียงจันทน์ แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ได้ด้วยการข้ามแดนผ่านสะพานมิตรภาพไทย-ลาว โดยใช้ระยะเวลาไม่นานนัก ในขณะที่หมู่บ้านวังน้ำออกห่างจากตัวจังหวัดหนองคายไปทางทิศตะวันตกประมาณ 84 กิโลเมตร ตั้งอยู่ลึกเข้าไปในหุบเขา มีสภาพพื้นที่เป็นที่เนินสูงและภูเขา มีพื้นที่ราบให้ปลูกข้าวได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น มีป่าไม้และความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติเป็นจุดเด่นโดยเฉพาะ “ภูผีปอบ” ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่สับประรดปลูกยางพารา ยูคาลิปตัส และรับจ้างทั่วไป ด้วยลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างกันเช่นนี้ ทำให้ทั้ง 2 หมู่บ้าน มีจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่แตกต่างกันนั่นเอง

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยทางสังคมวิทยา (sociology) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ซึ่งมีทั้งการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง (documentary study) และการเก็บข้อมูลภาคสนาม (field study) ทั้งด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่ได้รับจะมีการตรวจสอบความถูกต้องนำเชื่อถือซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง รวมถึงเพื่อตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของข้อมูลในการวิจัย ก่อนที่จะเชื่อมโยงสู่การสังเคราะห์และวิเคราะห์ผลการวิจัยในลำดับต่อไป

การเก็บข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านโฮมสเตย์ทั้ง 2 หมู่บ้านในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เช่น ประวัติความเป็นมา ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ครัวเรือนและประชากร การประกอบอาชีพ การสาธารณสุข ปลอดภัย การศึกษา การสาธารณสุข การคมนาคม ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต การเมืองการปกครอง กลุ่มในหมู่บ้าน ธุรกิจชุมชนโฮมสเตย์ เกียรติบัตรและรางวัล แนวทางการพัฒนาในอนาคต เป็นต้น คณะผู้วิจัยจะใช้การศึกษาข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม จากนั้นนำมาจัดหมวดหมู่ในแต่ละประเด็นให้เป็นระบบ ซึ่งนอกจากข้อมูลที่ได้จะถูกตรวจสอบความถูกต้องนำเชื่อถือในกระบวนการเก็บข้อมูลแต่ละส่วนแล้ว ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านที่สำคัญในบางประเด็นจะถูกนำไปตรวจสอบอีกครั้งในการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ข้อมูลได้รับการยืนยันอีกครั้ง

การศึกษาแนวปฏิบัติการดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย จะใช้กระบวนการควบคู่ไปกับการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการถอดองค์ความรู้จากวิถีชีวิต วัฒนธรรมที่ชุมชนร่วมกันทำในสถานการณ์จริง โดยคณะผู้วิจัยจะเรียบเรียง

ข้อมูลเอกสารหลักฐานยืนยันแนวปฏิบัติในประเด็นแต่ละประเด็นที่ค้นพบ รวมถึงนำไปให้กลุ่มเป้าหมายยืนยันอีกครั้งว่า แนวปฏิบัติดังกล่าวเป็นสิ่งที่หมู่บ้านโฮมสเตย์ยึดถือปฏิบัติจริง

การวิจัยตัวชี้วัดการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงของธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย คณะผู้วิจัยจะใช้กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และเอกสารหลักฐานที่เชื่อถือได้ในชุมชน เช่น สมุดเยี่ยม แผ่นป้าย ตัวบุคคล สถานที่ แหล่งเรียนรู้ ฯลฯ เพื่อตรวจสอบยืนยันความถูกต้องน่าเชื่อถือของข้อมูลซึ่งกันและกัน จากนั้นคณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับการตรวจสอบแล้วทั้งหมด มาสังเคราะห์ตัวชี้วัดออกในแต่ละองค์ประกอบตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ก่อนที่จะนำตัวชี้วัดที่ได้ในเบื้องต้นนั้นส่งให้ทางที่ปรึกษาโครงการวิจัยและผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง

ในกระบวนการพัฒนาตัวชี้วัดการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงของธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย คณะผู้วิจัยใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการโดยเชิญกลุ่มเป้าหมายในแต่ละหมู่บ้านมาร่วมกันพัฒนาตัวชี้วัดที่มีอยู่ ซึ่งที่ประชุมจะร่วมกันตรวจสอบความถูกต้อง เพิ่มเติมปรับเปลี่ยน เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดให้สมบูรณ์ที่สุด พร้อมกับให้ค่าคะแนนหรือค่าน้ำหนักของตัวชี้วัดในแต่ละองค์ประกอบ โดยจะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนอย่างเท่าเทียมกัน

วิธีการให้ค่าคะแนนหรือค่าน้ำหนักตัวชี้วัด ในแต่ละตัวชี้วัดของแต่ละองค์ประกอบตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น คณะผู้วิจัยจะให้ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นผู้ให้ค่าน้ำหนักความสำคัญของตัวชี้วัดในแต่ละองค์ประกอบ ด้วยการใช้เครื่องหมายในรูปของสติ๊กเกอร์ (sticker) ที่กำหนดตัวเลขขององค์ประกอบ 1-7 ไว้แล้ว โดยแต่ละองค์ประกอบจะมีชุดตัวเลขแบบเดียวกันอย่างละ 3 ชั้น ดังนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการทุกคนจะได้รับสติ๊กเกอร์ที่มีตัวเลขกำกับคนละ 21 ชั้นเท่ากัน โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการเขียนรายละเอียดตัวชี้วัดทุกตัวที่ได้รับการพัฒนาแล้วไว้บนกระดานๆ ละ 1 องค์ประกอบแยกไว้ต่างหากจากกัน จากนั้นคณะผู้วิจัยจะให้ผู้เข้าร่วมเชิงปฏิบัติการทุกคน ศึกษาตัวชี้วัดในทุกองค์ประกอบเป็นระยะเวลาหนึ่งจนผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนเห็นว่าตัวเองศึกษาตัวชี้วัดเพียงพอแล้ว คณะผู้วิจัยก็จะให้ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการแต่ละคนนำสติ๊กเกอร์ไปติดไว้ที่ตัวชี้วัด ในแต่ละองค์ประกอบที่เห็นว่าสำคัญมากที่สุด 3 ลำดับแรก โดยแต่ละคนจะเริ่มจากองค์ประกอบไหนก็ได้ ซึ่งสติ๊กเกอร์ 1 ชั้นจะมีค่าคะแนนเท่ากับ 1 คะแนน ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมประชุมสามารถติดสติ๊กเกอร์ที่ตัวชี้วัดใดตัวชี้วัดหนึ่งมากกว่า 1 ชั้นก็ได้ หากเห็นว่าตัวชี้วัดนั้นสำคัญ จากนั้นคณะผู้วิจัยก็จะนับรวมค่าคะแนนในแต่ละตัวชี้วัดเพื่อจัดลำดับความสำคัญ

ตัวชี้วัดการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงของธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์จังหวัดหนองคายที่ได้รับการพัฒนาแล้ว คณะผู้วิจัยจะตรวจสอบด้วยกระบวนการสะท้อนกลับ (reflective) ไปยังกลุ่มเป้าหมาย โดยการนำตัวชี้วัดเหล่านั้นไปสัมภาษณ์เชิงลึก สนทนากลุ่ม

และตรวจสอบข้อมูลเอกสารหลักฐานในชุมชน เพื่อยืนยันความถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง ก่อนที่จะส่งตัวชีวิตให้ที่ปรึกษาโครงการและผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและยืนยัน

ข้อมูลที่ได้รับมาทั้งหมด ทางคณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ ตรวจสอบความถูกต้อง นำเชื่อถือ สังเคราะห์ และวิเคราะห์ ทั้งนี้หากมีข้อมูลที่คลุมเครือไม่ชัดเจนก็จะนำกลับไปตรวจสอบกับแหล่งที่มาของข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง หรือนำข้อมูลไปตรวจสอบกับแหล่งข้อมูลอื่น จากนั้นก็ปรับปรุงแก้ไขข้อมูลเพิ่มเติม จัดพิมพ์เข้าเล่ม และนำเสนอโดยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ซึ่งเป็นการนำข้อมูลที่ได้รับมาประกอบการนำเสนอ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ จากภาคสนาม และจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อยืนยันในสิ่งที่คณะผู้วิจัยค้นพบในแต่ละประเด็น

ประชากรเป้าหมาย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาในลักษณะกรณีศึกษาโดยใช้กลุ่มประชากรเป้าหมายแบบเจาะจง (purposive selective) ประกอบด้วย สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ของทั้ง 2 หมู่บ้าน จำนวนรวมทั้งสิ้น 69 ครอบครัว (หมู่บ้านจอมแจ้ง 48 ครอบครัว หมู่บ้านวังน้ำมอก 21 ครอบครัว) นอกจากนี้ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคณะผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลในส่วนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมธุรกิจชุมชนไม่ว่าจะเป็น ผู้นำชุมชน เพื่อนบ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน กลุ่มทอผ้า กลุ่มออมทรัพย์ ครู นักท่องเที่ยว ฯลฯ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก สนทนากลุ่ม และประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยมีแนวคำถามที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพูดคุย เก็บรวบรวมข้อมูล และตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องเพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างรอบด้าน อันจะนำไปสู่การเชื่อมโยงข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ผลการวิจัยต่อไป

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัย คณะผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือช่วยสำหรับการวิจัย เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยมีประสิทธิภาพและตรงเป้าประสงค์มากที่สุด ทั้งนี้เครื่องมือที่ใช้คณะผู้วิจัยทำการคัดเลือกพัฒนา และปรับปรุงให้เหมาะสมกับงานวิจัย พร้อมกับมีการตรวจสอบความสมบูรณ์ของเครื่องมือเป็นระยะ มีการประชุมชี้แจงแนวทางการใช้เครื่องมือเพื่อให้ผู้ใช้เครื่องมือนำไปใช้อย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพ และเป็นแนวทางการดำเนินงานวิจัยที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการวิจัยตามที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งเครื่องมือในการวิจัยที่คณะผู้วิจัยเลือกใช้ แบ่งออกเป็น

1. อุปกรณ์ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไป เป็นอุปกรณ์ช่วยให้การเก็บรวบรวมข้อมูลมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งใช้ในการวิจัยตลอดระยะเวลาของการวิจัย เช่น สมุดบันทึก

ภาคสนาม กล้องถ่ายภาพ เครื่องบันทึกเสียง และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อใช้บันทึกหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยโดยรวม ซึ่งทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลมีความแม่นยำและรวดเร็วขึ้น

2. คู่มือการเก็บข้อมูลภาคสนาม (manual data collection field) ซึ่งเป็นคู่มือที่ทางคณะผู้วิจัยได้ร่วมกันจัดทำขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัยในทุกขั้นตอน โดยมีรายละเอียดที่สำคัญในการดำเนินการวิจัย เช่น รายละเอียดข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านโฮมสเตย์ รายละเอียดของกลุ่มในหมู่บ้าน จำนวนประชากร จำนวนครัวเรือน แผนที่ที่ตั้งของหมู่บ้าน แนวคำถามในการสัมภาษณ์ การตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของข้อมูล การบันทึกรายละเอียดประจำวัน บันทึกสิ่งที่สังเกตค้นพบของนักวิจัย ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ทางคณะผู้วิจัยสามารถตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของข้อมูลในแต่ละประเด็น และในแต่ละระยะของการดำเนินการวิจัยได้

3. แบบสัมภาษณ์หรือแนวคำถาม (question) ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นประเด็นหลักในการสัมภาษณ์หรือพูดคุย โดยเน้นที่ความยืดหยุ่น (flexibility) ของหัวข้อในการสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key information: KI) มีเวลาในการคิด วิเคราะห์ และตอบคำถามได้อย่างหลากหลาย ครอบคลุมประเด็นแต่ละประเด็นที่ครบถ้วน รวมถึงสามารถเชื่อมโยงไปสู่ข้อมูลที่สำคัญอื่นได้ ด้วยบรรยากาศแบบกันเองอย่างเป็นธรรมชาติ ดังนั้นในช่วงของการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม จึงมักมีประเด็นนอกเหนือจากที่ระบุในคู่มือการเก็บข้อมูลภาคสนาม รวมถึงไม่ได้เจาะจงว่าจะต้องสัมภาษณ์หรือพูดคุยเรียงตามลำดับข้อ แต่ให้ผู้สัมภาษณ์ดูที่ความเหมาะสมของสถานการณ์ เพื่อให้การสัมภาษณ์ดำเนินไปอย่างไหลลื่นไม่ตึงเครียดจนเกินไป และพยายามลดช่องว่างระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์ด้วยการแนะนำตัวเอง แนะนำวัตถุประสงค์ในการพูดคุย ขออนุญาตบันทึกเสียง ขออนุญาตถ่ายภาพ รวมถึงบางครั้งก็ใช้ภาษาถิ่น (ภาษาอีสาน) ในการพูดคุย และไม่เร่งรัดเพื่อให้ได้คำตอบที่ต้องการเพียงอย่างเดียว แต่จะใช้เวลาแก่ผู้ถูกสัมภาษณ์ในการเล่าเรื่องราวอื่นๆ ที่นอกเหนือจากแนวคำถามในการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ผู้ถูกสัมภาษณ์บางคนจะถูกสัมภาษณ์มากกว่า 1 ครั้ง เพื่อตรวจสอบยืนยันความถูกต้องของข้อมูล ซึ่งตัวอย่างแนวคำถามในการสัมภาษณ์ เช่น

3.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

- 1) ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์ (ชื่อ-สกุล อายุ ที่อยู่ ตำแหน่ง ฯลฯ)
- 2) วิถีชีวิตประจำวัน (การประกอบอาชีพ การทำมาหากิน ปัญหาอุปสรรค แนวทางแก้ไข แนวทางที่ควรจะเป็น ฯลฯ)
- 3) ระบบความสัมพันธ์ในครอบครัว เครือญาติ คนในชุมชน
- 4) บทบาททางสังคม การมีส่วนร่วมในชุมชน
- 5) ประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.2 ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน

- 1) ประวัติและความเป็นมา

- 2) ลักษณะทางภูมิศาสตร์ (แหล่งน้ำ ป่าไม้ ฯลฯ)
- 3) คริวเรือนและประชากร (จำนวนประชากร การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร การอพยพย้ายถิ่น ฯลฯ)
- 4) การประกอบอาชีพ (การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และการใช้แรงงาน ฯลฯ)
- 5) การสาธารณสุข (การคมนาคม การสาธารณสุขพื้นฐาน ฯลฯ)
- 6) การศึกษา (ระดับการศึกษาของคนในหมู่บ้าน ฯลฯ)
- 7) การสาธารณสุข (ระบบสาธารณสุขในหมู่บ้าน ฯลฯ)
- 8) การคมนาคม
- 9) ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต
- 10) การเมืองการปกครอง
- 11) กลุ่มในหมู่บ้าน (จำนวนสมาชิก เงินหมุนเวียน ฯลฯ)
- 12) ธุรกิจชุมชนโฮมสเตย์ (ประวัติความเป็นมา จำนวนสมาชิก การบริหารจัดการ การให้บริการ การมีส่วนร่วม หน่วยงานที่ให้การสนับสนุน ผลที่ได้รับ ฯลฯ)
- 13) เกียรติบัตรและรางวัล
- 14) แนวทางการพัฒนาในอนาคต

3.3 แนวปฏิบัติธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์

- 1) การดำเนินกิจกรรม (การริเริ่ม การรวมกลุ่ม การลงทุน ความรู้ การผลิตและผลผลิต โครงสร้างการบริหาร การจัดทำบัญชี การมีส่วนร่วม กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ การสร้างเครือข่าย การจัดสรรรายได้ ฯลฯ)
- 2) เครือข่าย/กลุ่ม/องค์กร
- 3) การประชาสัมพันธ์ แจกข่าวสาร แลกเปลี่ยนข้อมูล
- 4) ผลที่เกิดขึ้น/ผลสำเร็จ/ความภาคภูมิใจ/ผลลัพธ์
- 5) ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ ปัจจัยภายในชุมชน (กลุ่มเป้าหมาย เครือญาติและเพื่อนบ้าน วัฒนธรรมพื้นบ้าน ทูตทางสังคม ผู้นำ ฯลฯ) ปัจจัยภายนอกชุมชน (สื่อสารมวลชน แนวทางการพัฒนาของรัฐ ความแปรปรวนและการเปลี่ยนแปลง ฯลฯ)
- 6) จุดเด่น/จุดด้อย/ข้อจำกัด/แนวทางแก้ไข
- 7) การเชื่อมโยงความรู้/การจัดการความรู้/การถ่ายทอดความรู้
- 8) การสนับสนุนจากภายใน/ภายนอก
- 9) การเปลี่ยนแปลง (ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ด้านพฤติกรรมของคนในหมู่บ้าน ฯลฯ) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน (การจัดการภายใน ความช่วยเหลือจากภายนอก การพัฒนาเพื่อการแก้ไขปัญหา ฯลฯ)
- 10) แนวโน้มที่ควรจะเป็น ความคาดหวังและการขยายผล-ต่อยอด

11) ประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.4 การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง (ทางสายกลาง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม ความสมดุล มั่นคงและยั่งยืน)

- 1) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) การนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ชีวิตประจำวัน ใน 7 ประเด็น คือ ทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม และความสมดุล มั่นคง ยั่งยืน
- 3) การนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินธุรกิจชุมชนใน 7 ประเด็นคือ ทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม และความสมดุล มั่นคง ยั่งยืน

- 3.1) ตัวชี้วัดด้าน “ทางสายกลาง”
- 3.2) ตัวชี้วัดด้าน “ความพอประมาณ”
- 3.3) ตัวชี้วัดด้าน “ความมีเหตุผล”
- 3.4) ตัวชี้วัดด้าน “การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี”
- 3.5) ตัวชี้วัดด้าน “เงื่อนไขความรู้”
- 3.6) ตัวชี้วัดด้าน “เงื่อนไขคุณธรรม”
- 3.7) ตัวชี้วัดด้าน “ความสมดุลมั่นคงยั่งยืน”

4) การพัฒนาตัวชี้วัดการประยุกต์ใช้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินธุรกิจชุมชนใน 7 ประเด็น คือ ทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม และความสมดุล มั่นคง ยั่งยืน โดยมีประเด็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการทำธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์ เช่น

- 4.1) การดำเนินงาน/รายได้
- 4.2) การถือครองทรัพยากร
- 4.3) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ
- 4.4) โครงสร้างการบริหาร/กรรมการ
- 4.5) การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย
- 4.6) การมีส่วนร่วม/ความร่วมมือ
- 4.7) บทบาทของกลุ่มในชุมชน
- 4.8) ปฏิสัมพันธ์ของคนในครอบครัวในชุมชน
- 4.9) การสร้างเครือข่ายภายในภายนอก
- 4.10) การจัดสรรรายได้/กำไร

4.11) การจัดการความรู้/การถ่ายทอดความรู้

4.12) แหล่งเรียนรู้ศึกษาดูงาน

4.13) ข้อจำกัด/อุปสรรค/การแก้ไข

4.14) ความสำเร็จ/ความยั่งยืน

4.15) การพึ่งตนเอง (พอเพียงแบบพื้นฐาน)

4.16) พึ่งพากันเอง (พอเพียงแบบก้าวหน้า)

5) แนวโน้มที่ควรจะเป็นในอนาคต

6) ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ

7) ประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.5 การบันทึกข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการสัมภาษณ์

1) ชื่อ-สกุลผู้สัมภาษณ์

2) วัน เดือน ปี เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์

3) ข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์ เช่น อารมณ์ บุคลิกภาพ น้ำเสียง ความมั่นใจของผู้ถูกสัมภาษณ์ บรรยากาศในการสัมภาษณ์ สภาพแวดล้อม เป็นต้น

6) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ที่มีผลต่อการสัมภาษณ์

การตรวจสอบเครื่องมือ

หลังจากที่คณะผู้วิจัยได้ร่วมประชุมออกแบบแนวคำถามในการสัมภาษณ์ โดยยึดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นประเด็นสำคัญ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม จากนั้นคณะผู้วิจัยได้นำเครื่องมือเข้าไปทดลองเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในภาคสนามในสถานการณ์จริง เพื่อทดสอบว่าเครื่องมือนั้นสามารถนำมาซึ่งข้อมูลการวิจัยที่ครบถ้วนหรือไม่ หรือสามารถที่จะเชื่อมโยงไปสู่ข้อมูลหลักของการวิจัยที่ต้องการได้มากน้อยเพียงใด จากนั้นนำผลที่ได้มาประชุมร่วมกัน เพื่อพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการมากที่สุด รวมถึงหาทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการสัมภาษณ์ ก่อนลงพื้นที่สัมภาษณ์ในภาคสนามที่เป็นกลุ่มเป้าหมายโดยตรง

แบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการพัฒนาแล้ว ทางคณะผู้วิจัยได้ส่งให้ที่ปรึกษาโครงการวิจัยพิจารณาอีกครั้ง เพื่อรับฟังคำแนะนำข้อเสนอนี้ แล้วนำข้อเสนอนี้มาปรับปรุงพัฒนาเครื่องมือ รวมถึงนำแบบสัมภาษณ์ให้ที่ประชุมที่วิจัย พิจารณาถึงความสมบูรณ์ครบถ้วนอีกครั้งหนึ่งก่อนที่จะมีการลงเก็บข้อมูลจริงในภาคสนาม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด

เนื่องจาก แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นมุ่งเน้นที่ความยืดหยุ่น ดังนั้น ผู้สัมภาษณ์สามารถปรับเปลี่ยนแนวคำถามในการสัมภาษณ์ให้เป็นไปตามบรรยากาศของการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้ง โดยไม่ต้องเรียงลำดับประเด็นการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น อีกทั้งยังสามารถ

ลดทอนประเด็นในการสัมภาษณ์ลงเมื่อผู้สัมภาษณ์เห็นว่าผู้ให้สัมภาษณ์นั้นมีบทบาททางสังคม และมีส่วนร่วมกับธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์มากน้อยเพียงใด เพื่อให้สถานการณ์ดำเนินไปอย่างไหลลื่นไม่ตึงเครียดหรือใช้เวลาในการสัมภาษณ์มากเกินไป รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในช่วงของการเก็บข้อมูลภาคสนาม คณะผู้วิจัยใช้วิธีการแก้ไขปัญหาแบบทันทีทันใด อีกทั้งการเก็บข้อมูลแบบซ้ำไปซ้ำมาจากหลายแหล่งข้อมูลและจากหลายตัวบุคคล ทำให้ข้อมูลที่ได้มานั้นมีความถูกต้องน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

การเก็บรวบรวมและตรวจสอบข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยให้ความสำคัญกับข้อมูลจากแหล่งข้อมูลภาคสนามหรือข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ด้วยทัศนะแบบคนในเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการนำเสนอภาพรวมของการวิจัย ในรูปของชาติพันธุ์วรรณา (ethnography) พร้อมกับนำข้อมูลจากแหล่งข้อมูลอื่นมาสนับสนุนผลการวิจัย ซึ่งขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย การศึกษาเอกสารทั้งจากตำราวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ วารสาร หนังสือ และสิ่งตีพิมพ์อื่นๆ ที่มีเนื้อหาหรือมีแนวคิดเชื่อมโยงเกี่ยวกับการวิจัย จากนั้นนำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องจากแหล่งข้อมูลที่ได้รับ เมื่อข้อมูลที่ได้มามีความครบถ้วนเพียงพอ ก็นำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ (group) เพื่อสร้างฐานข้อมูล (data based) การวิจัยในลำดับต่อไป

การดำเนินการวิจัยในเบื้องต้นนั้น คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องเพื่อทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (reviewed literature) เริ่มจากการค้นคว้าเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดโฮมสเตย์ แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดการพัฒนาตัวชี้วัด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากฐานข้อมูลทางวิชาการ เช่น สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ วารสารวิชาการ หนังสือ และสิ่งตีพิมพ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมจัดทำฐานข้อมูล ตรวจสอบองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย จัดทำคู่มือการเก็บข้อมูลภาคสนาม และเตรียมความพร้อมก่อนการดำเนินการวิจัยในขั้นต่อไป

ในการรวบรวมเก็บข้อมูลภาคสนามนั้น คณะผู้วิจัยได้เข้าไปดำเนินชีวิตร่วมกับกลุ่มเป้าหมายเป็นระยะเวลาหนึ่ง เพื่อทำการสังเกตแบบมีส่วนร่วม สัมภาษณ์เชิงลึก สนทนากลุ่ม และประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยในการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มนั้น คณะผู้วิจัยใช้แนวคำถามที่จัดทำขึ้นในรูปของคู่มือการเก็บข้อมูลภาคสนาม เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์แบบรายบุคคลและสนทนากลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ ตลอดระยะเวลาในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้มีการประชุมสรุปงานเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง พร้อมกับตรวจสอบความถูกต้องและยืนยันในสิ่งค้นพบ ทั้งข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ร่วม จากการสนทนากลุ่ม และจากข้อมูลการประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งข้อมูลที่ตรวจสอบความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือ สัจจะ และวิเคราะห์แล้วได้ถูกมาเรียบเรียงนำเสนอแบบบรรยายเชิงพรรณนาเป็นรูปเล่มรายงานผลการวิจัย ซึ่งขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (documentary study) โดยค้นคว้ารวบรวมข้อมูลที่เป็นข้อมูลทุติยภูมิหรือข้อมูลมือสอง (secondary data) ทั้งจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ (information technology) งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ วารสารวิชาการ หนังสือ และสิ่งพิมพ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดทำฐานข้อมูล (data based) ในการวิจัย ซึ่งคณะผู้วิจัยได้เรียบเรียงข้อมูลไว้เป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระบบ เพื่อตรวจสอบความครบถ้วนและนำมาประกอบการวิเคราะห์ผลการวิจัย

2. การศึกษาภาคสนาม (field study) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องเป็นปัจจุบันมากที่สุด คณะผู้วิจัยได้ลงเก็บข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มเป้าหมายโดยตรง ซึ่งเป็นการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในพื้นที่หมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้งและบ้านวังน้ำมอก เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยคณะผู้วิจัยร่วมกันเดินทางเก็บข้อมูลภาคสนามทั้ง 2 หมู่บ้าน รวมถึงเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของกลุ่มเป้าหมายระยะหนึ่ง ซึ่งใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามใน 4 วิธี ประกอบด้วย

2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) เป็นการสังเกตเชิงสำรวจ (survey) สภาพโดยทั่วไปหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประเด็นการวิจัย เพื่อหาหลักฐานหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยจัดบันทึกปรากฏการณ์ที่มีผลต่อการวิจัยในทุกด้าน เช่น การใช้ชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ วิถีปฏิบัติ สภาพทางสังคม สิ่งแวดล้อม การปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและบุคคลภายนอก การติดต่อสื่อสาร การเข้าร่วมกิจกรรม การดำเนินธุรกิจชุมชนแบบโฮมสเตย์ การประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (non-structural interview) เป็นการสนทนาพูดคุยอย่างเป็นกันเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการหรือเป็นการนำไปสู่ข้อมูลหลัก (key information: KI) ประเด็นในการสัมภาษณ์ เช่น การดำเนินชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ การทำมาหากิน การแลกเปลี่ยน การพึ่งพาอาศัยกัน การทำกิจกรรมกลุ่ม รายได้ การบริหารจัดการ การแบ่งปันผลประโยชน์ การเข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้าน ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของชุมชน แนวปฏิบัติของกลุ่มโฮมสเตย์ การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จุดเด่น จุดด้อย ปัญหาอุปสรรค ความสำเร็จ แนวทางการพัฒนา เป็นต้น ซึ่งนอกจากสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมายแล้ว คณะผู้วิจัยยังมีการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น เพื่อนบ้าน นักท่องเที่ยว ตัวแทนกลุ่มในหมู่บ้าน ครู อสม. เป็นต้น เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและเชื่อมโยงข้อมูลด้านอื่นๆ ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้มีการสัมภาษณ์เชิงลึกรวมทั้งสิ้น 76 คน ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลหลักบางคนจะถูกสัมภาษณ์มากกว่า 1 ครั้ง

2.3 การสนทนากลุ่ม (focus group) โดยคณะผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมายได้พูดคุยสนทนากันในกลุ่มขนาดเล็กอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีโอกาสนำเสนอความคิดเห็นแลกเปลี่ยนร่วมกันอย่างเท่าเทียม ทั้งนี้ประเด็นในการพูดคุย เช่น แนวปฏิบัติโฮมสเตย์ของหมู่บ้าน จุดเด่นจุดด้อยปัญหาอุปสรรคแนวทางแก้ไข การเชื่อมโยงสู่กิจกรรมอื่นในหมู่บ้าน ข้อตกลงร่วมกันของหมู่บ้าน การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้มีการจัดประชุมสนทนากลุ่มรวมทั้งสิ้น 28 กลุ่ม ผู้เข้าร่วมจำนวน 57 คน ไม่นับรวมคณะผู้วิจัย ทั้งนี้ประชากรกลุ่มเป้าหมายบางคนเข้าร่วมการสนทนากลุ่มมากกว่า 1 ครั้ง ทั้งนี้คณะผู้วิจัยใช้วิธีการจัดสนทนากลุ่มออกเป็น 2 วิธี คือ

2.3.1 การจัดสนทนากลุ่มแบบเจาะจง โดยคณะผู้วิจัยจะเชิญกลุ่มเป้าหมายที่เห็นว่าสำคัญในการดำเนินกิจกรรมโฮมสเตย์ เข้าร่วมสนทนากลุ่มเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สำคัญ ซึ่งกลุ่มดังกล่าวจะมีการระบุผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มอย่างชัดเจน เช่น คณะกรรมการกลุ่มโฮมสเตย์ สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ ผู้นำชุมชน เป็นต้น โดยเน้นที่ข้อมูลแนวปฏิบัติการดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์ และการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงของธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์ รวมถึงการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

2.3.2 การจัดสนทนากลุ่มแบบบังเอิญ เป็นกลุ่มที่คณะผู้วิจัยเข้าไปพบหรือมีการนั่งพูดคุยกันในลักษณะเป็นกลุ่มของบุคคลในพื้นที่วิจัย และคณะผู้วิจัยเห็นว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องที่กำลังวิจัย ดังนั้นกลุ่มบุคคลดังกล่าวจึงไม่ได้ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า โดยมีจุดเน้นไปที่ข้อมูลพื้นฐานและการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเป็นสำคัญ

2.4 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (work shop) โดยคณะผู้วิจัยได้เชิญกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการคัดเลือกแล้ว เช่น ตัวแทนสมาชิกโฮมสเตย์ ตัวแทนเพื่อนบ้าน ผู้นำชุมชน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ/องค์กรในพื้นที่ ตัวแทนนักวิชาการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกัน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วิพากษ์วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน แนวปฏิบัติการดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์ และตัวชี้วัดการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านโฮมสเตย์ เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่ถูกต้องที่สุด ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการรวม 2 ครั้ง ผู้เข้าร่วมรวมทั้งสิ้น 147 คน โดยไม่นับรวมคณะผู้วิจัย

สำหรับการตรวจสอบข้อมูลนั้น ข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งคณะผู้วิจัยได้สังเกตและจดบันทึกปรากฏการณ์เกี่ยวกับวิถีชีวิต มิติทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการวิจัยในทุกด้าน พร้อมกับนำข้อมูลที่ได้ออกไปตรวจสอบความถูกต้องนำเชื่อถือกับแหล่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ และจากเอกสารทางวิชาการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสอบถามบุคคลที่เกี่ยวข้อง ผู้เชี่ยวชาญหรือทัศนะของผู้รู้ ทั้งนี้เพื่อให้ข้อมูลมีแหล่งอ้างอิงถึงที่มาของข้อมูล และเพื่อให้เกิดความชัดเจนของข้อมูลมากยิ่งขึ้น

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ที่ได้จากประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีการพูดคุยทั้งใช้ภาษาไทยและภาษาถิ่น (อีสาน) ในสถานการณ์จริง ซึ่งข้อมูลที่ได้มีการนำมาตรวจสอบความถูกต้องระหว่างกัน โดยใช้วิธีการนำคำถามอย่างเดียวกันมาถามซ้ำอีกครั้งในสถานการณ์ต่างๆ รวมถึงการนำข้อมูลที่มีความคลุมเครือกลับมาถามซ้ำอีกครั้ง ทั้งที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเดิมและกลุ่มเป้าหมายใหม่ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความถูกต้องสมบูรณ์มากที่สุด ซึ่งข้อมูลที่ได้รับการตรวจสอบแล้วได้ถูกนำมาจัดหมวดหมู่ สังเคราะห์ และวิเคราะห์ในลำดับต่อไป

การตรวจสอบข้อมูลจะใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) ประกอบด้วย การตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลโดยตรง (data triangulation) จากนักวิจัย/ผู้เชี่ยวชาญ/ที่ปรึกษาโครงการวิจัย (investigator triangulation) และจากงานวิจัย/แนวคิด/ทฤษฎี (theory triangulation) ซึ่งข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลทั้งหมด คณะผู้วิจัยได้นำมาตรวจสอบความถูกต้อง นำเชื่อถือซึ่งกันและกัน ทั้งจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ คือ ตัวผู้ให้ข้อมูลเองว่ามีความน่าเชื่อถือหรือไม่ และนำข้อมูลที่มีอยู่ไปตรวจสอบกับแหล่งข้อมูลแหล่งอื่นๆ เพื่อเทียบเคียงความถูกต้องของข้อมูล เช่น การนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ของบุคคลหนึ่งไปเทียบเคียงกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ของบุคคลอื่นๆ เป็นต้น รวมถึงการนำข้อมูลไปตรวจสอบความถูกต้องในการสนทนากลุ่มและประชุมเชิงปฏิบัติการ รวมถึงเทียบเคียงกับข้อมูลที่ได้จากการสังเกต และนำเอาข้อมูลที่ได้ไปเทียบเคียงกับงานวิจัย เอกสารทางวิชาการ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความสมบูรณ์ ถูกต้อง และน่าเชื่อถือมากที่สุด

การจัดหมวดหมู่และเรียบเรียงข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลต่างๆ คณะผู้วิจัยนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ในเบื้องต้น เช่น ข้อมูลพื้นฐานและสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน การดำเนินชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น จุดเด่น ปัญหาอุปสรรค แนวทางแก้ไข ผลสำเร็จที่ได้รับ แนวปฏิบัติของธุรกิจชุมชน ตัวชี้วัดการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง แนวทางการพัฒนาในอนาคต เป็นต้น ผ่านกระบวนการย้อนระลึก (reflective process) และกระบวนการสังเคราะห์ (synthesis process) เพื่อให้สามารถจัดระบบข้อมูลได้ตามลำดับเหตุการณ์และเรียบเรียงเนื้อหาสาระให้เป็นระบบที่ชัดเจนมากขึ้น จากนั้นก็นำข้อมูลที่ได้มาเชื่อมโยงสู่สิ่งค้นพบ และนำเสนอผลการวิจัยโดยการเชื่อมโยงข้อมูลในภาคสนามเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผ่านแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อข้อมูลที่ได้รับผ่านการตรวจสอบความน่าเชื่อถือ ความถูกต้อง ความครบถ้วน และจัดหมวดหมู่แล้ว คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกัน ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากการสนทนากลุ่ม และจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ซึ่งการวิเคราะห์จะเน้นวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยเป็นหลัก ซึ่งข้อมูลในการดำเนินธุรกิจชุมชนโฮมสเตย์ของแต่ละหมู่บ้านที่ได้เก็บรวบรวมมานั้น จะถูกวิเคราะห์แนวปฏิบัติการดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์เป็นลำดับแรก จากนั้นก็วิเคราะห์ตัวชี้วัดการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงของธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน 7 ประเด็นคือ 1) ทางสายกลาง 2) ความพอประมาณ 3) ความมีเหตุผล 4) การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี 5) เงื่อนไขความรู้ 6) เงื่อนไขคุณธรรม และ 7) ความสมดุล มั่นคง ยั่งยืน พร้อมกับนำผลการวิเคราะห์นั้นมาสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ส่งให้ที่ปรึกษาโครงการวิจัย/ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจความสมบูรณ์ของเนื้อหา ปรับปรุงเพิ่มเติมตามข้อเสนอแนะ และจัดทำรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ตามลำดับ

การนำเสนอ

การวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลลำดับความสำคัญของตัวชี้วัดการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงของธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์ ในรูปของตารางที่แสดงค่าคะแนนและค่าร้อยละ ตามลำดับจากมากไปหาน้อย ส่วนข้อมูลที่ผ่านมาการสังเคราะห์และวิเคราะห์จะนำเสนอโดยใช้วิธีการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา (descriptive approach) ซึ่งเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากสัมภาษณ์เชิงลึก สนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ รวมถึงข้อมูลทางวิชาการที่เกี่ยวข้องมาใช้ประกอบการนำเสนอ เพื่อยืนยันในสิ่งที่ค้นพบในแต่ละประเด็น

การอนุมานผล

ผลการวิจัยหรือสิ่งที่ค้นพบในการวิจัย เป็นการอนุมานผลด้วยวิธีอุปนัย (method of inductive inference) ซึ่งเป็นการอธิบายโดยอ้างประสบการณ์เฉพาะในการดำเนินธุรกิจชุมชนของหมู่บ้านโฮมสเตย์ในจังหวัดหนองคายมาสนับสนุนหลักการทั่วไปหรือทฤษฎี เป็นการอธิบายที่หลักใหญ่ครอบคลุมไม่ถึงเรื่องเฉพาะ กล่าวคือเป็นการอธิบายจากเล็กไปหาใหญ่ โดยมีจุดมุ่งเน้นของการวิจัย (focus of research) ว่าตัวชี้วัดการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงของธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์ในจังหวัดหนองคาย จะนำไปสู่ทางเลือกใหม่ในการประยุกต์ใช้หรือจุดประกายแนวความคิดหรือแนวทางการพัฒนาการดำเนินธุรกิจชุมชน ทั้งในรูปของธุรกิจชุมชนแบบโฮมสเตย์และธุรกิจชุมชนในรูปแบบอื่นๆ ซึ่งจะทำให้ธุรกิจชุมชนนั้นสามารถสนองตอบ

ความต้องการของชุมชนและพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการนำตัวชีวิตไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ การทำกิจกรรมของผู้คนในสังคมวงกว้าง เพื่อให้เกิดการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปปฏิบัติอย่างจริงจังเป็นรูปธรรม เพื่อก้าวสู่ความสมดุลมั่นคงยั่งยืนทั้งด้านชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในอนาคต